

Bilakaera ideologikoa

Historiaren dinamika aberatsa eskematara biltzea arrisku-tua omen da. Baina, bestalde, historiaren higidura ulergarriagoa egiteko beharrezkoa da horren hari nagusiak nabarmentzea, nahiz eta hainbat xehetasun galdu. Kontuan eduki behar dena zera da: historiari aurretik asmatu-rik eskemaren bat ez ezartzea eta historiak berak ematen duena bilatzea. Horixe egiteko asmoa dugu.

Ideologia hitza oso nahaspilatua da; hemen haxe adierazten du: gizarte-projektua bideratzeko zera kulturazkoa, sozio-ekonomikoa eta politikoa ulertzeko modua; erlijiozkoa ere barne dela.

Jakin-en oinarrizko pentsaerak bilakaera nabarmena izan du hogeitabost urte hauetan. Hala ere, batasun funtsezkoa bilakaera bezain nabarmena dela ikusiko dugu, aldizkariak izan dituen etenaldi historiko guztien azpitik. Izan ere, legezko etenaldi horiek ez dute aldizkariaren batasun eta nortasun historikoa hausten. Hiru bide-ardatz nagusi eta oinarrizkori etengabe utsi die; hauek dira:

- *Euskara*, euskal kulturaren eta Herriaren funtsezko elementua da; euskara gaurkotua, batua, kaletartua, normaldua eta kultur alor guztietara zabaldua.
- *Abertzaletasun* kulturala, definizio politiko eta sozial zehatzik gabea, baina Euskal Herria bere osotasunean hartzen duena.
- *Humanismo erlijiozkoa*, kristautasunari atxekia.

Hiru ardatz finko hauen gainean egiten du bide *Jakin*-ek. Egia esan, funtsezko puntu hauek ez dira inola ere hasieratik azkeneraino erabat mugatuak, lortuak eta estatikoak agertzen; alderantziz, etengabe landuz, zehaztuz eta ñabardura berriez jantziz doaz historian zehar; baina funtsean ardatz nagusi horien gain gauzatzen da *Jakin*-en historiazko batasuna —eta bilakaera—, oinarritzko pentsakerari dagokionez.

Jakin-en bilakaera «ideologikoa» ez dago kanpotik kontrolatua eta gidatua; nolabait berezkoa eta barrutikakoa izan da; edota, neurri handi batez, Euskal Herriak berak eraman duen eboluzioaren araberakoa. Bestalde, zentsura estatalaren muga estuetan jokatu behar izan du *Jakin*-ek; nabarmena eta explizittoa gertatzen da zentsura hori, bi aldiz aldizkaria legez kanpo uzterainokoa. Elizaren aldetik, berriz, *Jakin*-ek ez du gainetikako zentsura-problemarik izan. Egia da, Estatua bera gertatzen zela sarritan dogma eta moral katolikoaren zaintzaile zorrotzena, 1965ean, Gipuzkoako Informazio eta Turismoko Ordezkariek eginiko gutun honetan nabarmentzen den bezala: «El criterio es claro: Se puede publicar todo lo que no atente a los principios fundamentales del Estado español, incluidos entre éstos, claro está, el Dogma, la Moral y las buenas costumbres».

Biologia eta ideologia ez doaz beti lotuta, baina sarritan zerikusi handia dute; *Jakin*-en historian bateratsu doazela dirudi, aldizkaria organismo biziarekin alderatzen baldin badugu. Hiru aro biologiko-ideologiko nagusi nabari dira historia horretan: aldizkariak badu bere adoleszentzia kulturala, «klerikalismo» aurrerazalearekin batera; badu bere gaztaroa, nolabaiteko «populismo» argitsua bereizgarri duena; eta badu bere heltzaroa, ideologi mailan sozialismo gizatiar-kritiko modukoren bat nabari duena. Hiru bizi-tzaro aski bereizgarri, kultur biologiarren eta ideologiaren aldetik, eta oso ondo bereiziak, aldizkaria debekaturik egon zeneko bi etenaldien arabera.

Debekuzko etenaldi bakoitzaren ondoren eta hurrengo bizi-tzarorako igaroaldi bezala, bi krisialdi gisako gertatzen dira; aurrena, aldizkaria adoleszentiatik gaztarora daramana, eta bigarrena, gaztarotik heltzarora daramana.

Hiru aldetatik azter daiteke *Jakin* aldizkariaren ideologiazko bilakaera: a) Egitura eta sailkapenari begiratuz; b) erabiltzen diren gaiak eta hauek azaltzeko modua kontuan hartuz; c) editorialak estudiantuz. Hauek dira garrantzizkoenak, zalantzarik gabe.

Editorialen artean, berriz, hiru eratakoak bereiz daitezke *Jakin*-en historian: batzuk poetikoak eta pentsabide garrantzikorik emateko asmo gabekoak dira; beste batzu gaiaren aurkezpen hutsa edota puntu konkreturen bati buruz aldizkariaren eritzia ematen dutenak; azkenik, badira hirugarren batzu, aldizkariaren historian oso garrantzizkoak, honen une inportanteetan, zuzendaritzaren pentsabide eta jokabidea orokorki edo ematen dutenak. Batez ere hauetan aurki genitzake aipaturiko hiru bizitzaroak ideologi aldetik definiturik.

1. Adoleszentzia: «Klerikalismo» aurrerazalea

Lehen hamabost zenbakiak sartzen dira bizitzaro honetan.

Tituluko hitzek ez dute adiera gaiztorik: ez «klerikalismoak», ez eta «adoleszentziak» ere. Garai honetako aldizkariaren pentsabide-jokabideak nolabait adierazteko balio dute, inolako gaitzespenik gabe, inongo gutxiespenik gabe.

Arantzazun jaiotzen da *Jakin* aldizkaria. Eliza berria inauguratzeaz dago orduan. Iganderoko peregrinazioak handituz doaz; eta urteroko gazteen (mutilen eta nesken) gau-ibilaldiak benetako gertakari erlijiozko eta sozial bihurtu dira. Euskal Herriko Seminarioak, berriz, bete-betean daude; eta, urtero, ehundaka apaiz berri ematen dituzte. Hemengo Elizaren triumfalismo instituzionalaren garaian jaioko da, beraz, *Jakin* 1956an. Mesianismo profetikoaren arnasa botatzen du *Jakin*-ek lehen urte hauetan.

Baina Euskal Herriak —eta horren barnean beren buruak euskaldun ikusten dituzten kristauak ere: apaizek, apaizgaiak eta laikoek— herriaren, kulturaren eta hizkuntzaren zapalkuntzaren sufrimendua daramate barruan. Horregatik Eliza instituzionalaren triumfalismoari hainbat eta hainbat eliztarren profetismo kritikoa eta protesta kontrajartzen zaizkio. Eta bietatik, mesianismo profetikoaren antzeko zerbait sortzen da euskal kultura landu nahi duten apaiz eta apaizgaien artean. Honetatixe biziko da, neurri handi batez, *Jakin* aldizkaria bere lehen urteotan.

Lehen editorialean ematen ditu aldizkariak bere asmoen eta textuinguruaren lerro nagusiak. Apaizgai eta fraidegaien elkartasuna lantzeko sortzen da. Asmo hau behin eta berriro errepikatuko da ondorengo zenbakietan ere. Zalantzarik ez dago, alde honetatik kasta-kutsurik baduela *Jakin*-ek lehen bizitzaro hone-

tan. Hala ere, honegatik bakarrik ez litzateke aldizkaria klerikala izan dela esaterik egongo. Baina aldizkariaren parterik handiena teologia-filosofiek hartzen dute, Aitasantuaren Hitza barne. Seminarioen arteko lotura bi ardatz huetan finkatzen da: «Euskera maitea» eta erlijioa.

Egia esan, *Jakin*-ek haseratik ageri du bokazio moduko bat: euskal kulturari eragitekoa eta mundu horretan lanean ari direnak elkarganatzekoa eta koordinatzekoa. Eta lehen urte haietan, ez zuen beste biderik, seminarioetako indarrak elkartu besterik, ikasleen eta gazteen artean lana egitekotan behintzat.

Eta 11. zenbakia orduko, seminarioetatik irten beharra nabari da, eta gaiak ere zabaldu beharra: teologia-filosofiez gain, *Jakin*-ek ekonomia, medikuntza eta zuzenbidea ere landu beharra dauka euskararen aldetik. Eta Seminarioetatik kanpoko eta apaizjende ez diren batzu ere partehartzen hasten dira aldizkarian; oraindik ere salbuespen gisa, ordea. Badirudi, irekitze hau ez dela aldizkariaren beraren mundua eta oinarri soziala zabaltearren, eta bai euskarak kultur barruti guztietara iritsi behar duelako.

Izan ere, lehen bizitzaro honetan —eta gerora ere bai— nagusia du *Jakin*-ek asmo hori. Lehen editorialean, «euserari txertaturiko mentua» bezala definitzen du aldizkariak bere burua. Eta bere helburutzat dauka euskara kultur hizkuntza hiritar bihurtzea eta kultur sail guztietara helaraztea: ezezagun dituen bidetxigorretara eta Unibertsitate edo «Ikastetxe nagusi»ra ere bai, explizitoki adierazten denez.

Bizitzaro honen azken aldera, larriagoa gertatzen zaio aldizkariari bere mundu klerikala hautsi eta kanpora zabaldu beharra: 14. zenbakian (1961), ordura arteko eskema (teologia-filosofien sailean oinarriturikoa) aldatu egiten da; bereziki *Aitasantuaren Hitza* saila desagertu egiten da.

Jakin aldizkariaren jarrera sozio-politiko eta ideologikoa kristau-demokraziaren aldera makurtzen da, eta alde honetatik aurrerazalea gertatzen. Nabarmena da Iñaki Bereziartuaren «Kristau Demokrazia» izeneko artikulua (6, 1958, 54-63). Hasiera hasieratik, diktaduren eta nazi-faxismoen kontrako burruketan aintzindari bezala jartzen ditu alderdi kristau-demokratak; baina bai eta usteltzen ari diren demokrazia liberalen ordezeko bezala ere, komunismoari aurka egiteko momentuan. Baina kristau

demokrazia ez da klerikalismo politikoarekin nahasi behar, auto-rearen ustez. Kristau demokraziaren pentsabide politikoa azaltzean, askatasunaren defentsa eta herriagandiko agintea nabarmentzen ditu; haren pentsabide ekonomikoa azaltzean, berriz, norberekerian oinarrituriko liberalismo kapitalistaren kontrako-tzat jartzen du. Nahiko baikor agertzen da autorea kristau demokraziaren etorkizunari buruz, eta Leon XIII.aren hitz hauekin bukatzen du artikulua: «Demokrazia egiz kristaua baldin ba da, erriari zoriona, aurrerapena eta pakea emango dio etorkizunak».

Arazo sozialei buruz artikulua dexente irakur daiteke urte hauetako zenbakietan. Elizaren irakaspén sozial ofizialaren oihartzun dira gehienak, eta Aitasantuaren Entziklikak etengabe aipatzen dituzte. Ikuspegi moralista nabarmentzen da, humanismo paternal batez jantzia. Ikuspegi honen izenean, hain zuzen ere, Elizak eta bereziki apaizak gizarte-arazoetan partehartzea defenditzen da. Norberekoikeriaz kutsaturiko sistema liberala sarritan kondenatzen baldin bada ere, sarritan agertzen da marxismoaren —eta komunismoaren— kontrako burruka ere, batzutan gerra hotzaren kutsua hartzen duena.

Europaren batasunarekiko pentsabidea behin baino gehiagotan agertzen da *Jakin*-en zenbakietan. I. Bereziartuaren aipaturiko artikuluan bertan, alderdi kristau-demokratak jartzen dira batasun horren bultzatzaile nagusi bezala. Baina bada beste artikulua bat, Saitzatar Fernandorena, «Europaren batasuna» titulu daramana, hain zuzen ere (11, 1960, 66-70).

Gogoeta moralistekin hasten da, batasun hori justiziaren barruan egin behar dela adieraziz. Europaren batasunak, auto-rearen eritziz, ekonomikoaz eta militarraz gain, Estatuen arteko laguntzarako behar du izan, hau da, harremanak sendotzeko. Europa batuak —eta autoreak, dirudienez, Estatuen arteko batasuna bezala ulertzen du— ez ditu inola ere herri bakoitzaren kultura, hizkuntza, arraza, ohiturak eta legeak desegin behar. Agian, oso zeharka baldin bada ere, Europako Herri ukatuen defentsa ere giten ari da.

Artikulua, kristautasunak eta bereziki Aitasantuek Europa-ren batasunaz diotena azalduz bukatzen da. Elizarentzat bidezkoa eta txalogarria da batasun hori: izan ere, gizarteko eta herrien arteko gorrotoak desegiteko egokitzat ikusten da, bai eta europar kristautasuna sendotzeko ere.

Lehen pausoak ematen ari zen Europaren batasuna, inolako kritikarik gabe, positibotzat eta ontzat ematen du *Jakin*-ek.

Bizitzaro honetako bidea laburbilduz, eta eman dugun titulua azalduz, klerikalismo aurrerazale edo progresista bezala definituko genuke *Jakin*-en urte hauetako ideologia. Klerikalismoa esaten dugu, bi zentzutan batez ere: kleroa, eta bereziki apaizgaiak, gertatzen direlako, gertatzez, euskal kulturaren eta euskararen aurrerabidean indarririk eratuena eta prestatuena; eta hierarkia hartzen delako hala nahita pentsabide sozialaren eta politikoaren oinarri eta azken erabakitzaile bezala. Baina neurri on batez aurrerazalea eta irekia gertatzen da klerikalismo hori, bai euskarari, bai kulturari eta bai Elizaren jokabideei dagokienez.

Bestalde, adoleszentiaren jokabidea nabarmentzen da aldizkariaren arduradunengan. Berriro esanik, ez da adiera okerretik hartu behar hitz hori; esangura kultural hutsa du. Zenbait seinale nabarmen genezake esaten duguna azaltzeko: alde batetik, seminarioen arteko aldizkari bezala planteatzeak berak, gaxteak adiskideen artean babesteko duen joera adierazten du; honexegatik, zuzendariak behin eta berriro agertzen dute beren harri-dura —eta poza— kanpokoren bat edo beste idazle bezala aldizkariara hurbildu delako. Azkenik, adoleszentzia kulturalaren bereizgarritzat hartu behar dugu, arduradunek behin baino gehiagotan agertzen duten mirespen inozentea, beren eskuetatik ateratako fruitua —aldizkaria— ikustean eta irakurleei eskaintzean.

15. zenbakia da aldizkariaren bizitzaro honetako azkena. Eta editorialean bertan formulatzen da hau, asmo nagusi eta oinarrizko bezala: «Leenari begira, geroari ekin». Kulturgintzari dagokio bereziki asmo hau.

Eta bi urte luzeren ondoren aurrerazaletasunaren eta irekitasunaren asmoa hartuko du aldizkariak, adoleszentzia gainditu eta gaztaroan sartu aurretik. Honela dio: «Guk ere leengo erri zaararen arnasez mamitu nai ditugu oraingo biziera eta kultura berriok»; eta geroxeago: «nortasun-berritu nai dugu gure euskal-erri zaarra gaurko munduaren pentsakera, bizimodua eta bizkortasunez» (16, 1964).

Aurrera begiratzeak, ateak irekitzeak eta etorkizun kultural berriari ekiteak: hauek markatuko dute bizitzaro berrirako

urratsa. 1964-1967 urteetan luzatzen da bi bizitzaroen tarte hau, lehen krisialdi bezala har daitekeena, eta 16-28 zenbakietan konkretatzen dena.

Seminarioetatik kanpora irtetea da kezkarik nagusiena; bi zenbakitan azaltzen da arazo hau: 21.ean, Joxe Azurmendik «10 Urte» izenez ematen duen artikuluan eta batez ere 22. zenbakiko editorialean.

Jakin Arantzazukoegia dela salatzen eta sakristi kutsua kendu behar zaiola oihukatzen du Azurmendik. Euskal kultura izango da funtsean aldizkariaren gaia; teologiak bere lekua izango du, baina sakristi usainik gabeko teologiak.

Euskal gazteriaren aldizkaria bihurtu nahi du *Jakin*-ek. Eta 23. zenbakiko editorialean dioenez, idazleak herrira begiratu behar du, idazten ari denean.

Izatez, kanpoko idazle ugari —apaizjendea ez dena, alegia— hasten da agertzen krisialdi honetan. Berau ulertzeko, bereziki garrantzizkoa da 22. zenbakiko editoriala, «Zuzendaritza billa» deritzana. Aldizkariaren arduradunak oso jabeturik daude 1964etik aurrera gertatzen ari den pentsabide-jokabideen aldatzeaz. Areago, badirudi oso oharturik bultzatu dutela bilakaera hori: teologi eta filosofi aldizkaria zena, euskal gazteriaren aldizkari bihurtzea, alegia. Aurrerantzean pentsakera orok du lekurik aldizkarian, dio editorialak; horrek ez dauka dagoeneko fraideena izaterik, gazteriarena izan nahi baldin bada.

Hala ere, zuzendaritzak fraideen eskuetan irauten du oraindik; edota, editorialak berak aitortzen duenez, zuzendaritza-gabeziak irauten du fraideen eskuetan; eta editorial osoa da, euskal idazle guztien erantzukizunari deia. Beste zuzendaritza bat behar du...

Eritzi guztiei irekia izan nahi du *Jakin*-ek; gertatzez, ordea, «euskaldun katoliko pentsamentuaren aldizkaria da gaurkoz», Rikardo Arregik dioenez (22, 1966, 2). Beste bi joeren artean erdikoa bezala ikusten du hori Arregik. Editorialak berak ez du hainbesteko definiziorik eman nahi; laikoei eta horiek ekarriko dituzten gai eta pentsakera berriei irekia behar duela esaten du soilik: «Pentsakera oroek (sic) dute leku errebestan». Baina irekitasunak eta haniztasunak ez dute esan nahi zenbaki bakoitzak edonondik pilaturiko artikulua-multzo izan behar duenik. Zuzendaritza —eta «redakzio-taldea»— eskatzen bada, zenbaki bakoitzari gaiaren aldetik gorputz bat emateko asmotan da: «pentsakera-

-batasuna eta armonia» (22, 1966, 5). Zalantzarik ez dago, hemen «pentsakera-batasuna» esaten denean, zerbakiak gaiaren aldetik gidatua izan behar duela adierazi nahi dela.

Krisialdian dago, beraz, Jakin urte hauetan; bere irekipenak sorturiko krisia, seguru asko. Agian gogoratu beharra dago, Vatikanoko II. Kontzilioaren garaian gaudela, horrek katolikoengan eta bereziki apaizengan izan zuen astindua eta guzti.

1964etik bertatik hasita, nabaria da artikuluetan ere lan-kideen pentsabide-aldaketa. Horren adierazle dira García Chasco-ren Entziklika sozialei buruzko azterketa kritikoa (16. zenbakian) eta Joxe Azurmendiren «Asi gaitezen komunismoarekin elkarrizketan» artikulua (16. zenbakian, hau ere). Katolikoan aldetik elkarrizketa hori politikaren mailan lantzea nabarmentzen da «Katolikoaren egintza politikan» artikuluan ere (16. zenb). Honelako elkarrizketaren kontra, hain zuzen, laister eroriko da zentsura estatalaren kondena: «...la improcedencia de determinados 'diálogos' que sólo buscan hacer el juego al comunismo y a sus compañeros de viaje».

Elkarrizketa da ideiburua, 18. zenbakiko editorialean aitortzen den bezala; eta horrek pentsabide kritikoa eta objektiboa eskatzen du, eta pentsabide apologetikoa, Aitasantuen aipuetan agortzen dena, uxatzea.

Sozialismoaren eta sistema komunistaren ezagutza objektiboa eman nahia nabari da urte hauetan, hainbat artikulutan —aparte 19. zenbakiko editorialeko gaitzespena—. Bestalde, kristautasunaren edo kristauen pentsabide eta jokabideen —eta sarritan honekin loturik joaten den sistema liberalaren— kritika errepikatzen da behin baino gehiagotan, lehenagoko dogmatismoa hautsiz, eta elkarrizketarako autokritikaren beharra adieraziz. 1967ko zenbakietan bere gailurrera iristen da pentsabide-jokabide hau; hona hemen artikuluen tituluak: «Euskaltzaleen Jainkoa ill behar dugu» (Rikardo Arregi, 27-28 zenbakietan); «Gaurko marxismoa erlijioaren aurrean» (Joxe Azurmendi, 26. zenbakian); «Sozialismoa modan dago» (Rikardo Arregi, 24.ean); «Ezkertar berriak» (Rikardo Arregi, 25.ean); «Marxismoa modan egon zen» (Igara, «Txillardegi», 26.ean). 27. zenbakiko editoriala ere, Che Guevarari buruzkoa, bide beretik doa. Artikulu hauek gehienek eztabaida zorrotzak sortuko dituzte. Baina batez ere, ondoko urteetako *Jakin*-en bizitzaro berria aldarrikatzen eta irekitzen dute.

Urte hauetan, azkenik, maila teoriko, apologetiko eta dogmatikotik gogarte konkretura (Euskal Herriari lotuagora), kritikora eta irekiagora pasatzen da aldizkaria. Horrekin batera, artikulatu gehienetan gehiago nabarmentzen da norberaren pentsaera, eta ez Eliz hierarkiaren oihartzuna. Hitz laburretan, urte hauetan aldizkariak ireki egin du bere burua bi aldetara: lankidegoaren eta irakurleagoaren aldera, eta ideologia berrien aldera: sozialismora, estrukturalismora eta existentzialismora bereziki. Honela, ideologiaren mundua zabaldu egiten da *Jakin*-en, eta hau konkretuki zenbait artikulutan nabarmentzen da.

2. Gaztaroa: «Populismo» argitsua

Bigarren bizitzaroa motzagoa da: bizpahiru urtetakoa (1968-1970). 29-35 zenbakiak eta ondorengo *Jakin Sorta*-ko lehen hiru zenbakietan irekitzen da urte hauetako bidea. Baina, lehen esan dugun bezala, aurreko zenbakietan irekitzen hasia zen; eta urte haietako zenbait artikuluk 1968ko maiatzaren inguruko gaiak aurreratu zituen nolabait.

Editorial garrantziko batekin hasten da aro berria: 29. zenbakian, ondorengo bidea markatu nahi duenarekin. Titulurik gabe doa; baina *Jakin*-en alderdi ideologiko ezberdinak biltzen ditu. Gero, ondoko zenbakietan, arazo konkretuagoei buruz, tituludun editorialetan bere eritzia emango du aldizkariak, gehienetan zenbakiko gai nagusiaren arabera; izan ere, aro berri honetan, gai nagusien inguruan zentratzen du zuzendaritzak aldizkaria. Lehenagotik adierazia zuten arduradunek, ideologi mailan eta artikuluetan aldizkaria gidatu beharra eta homogenoagoa bihurtu beharra, elkarrizketa eta eritzi ezberdin eta guzti, artikuluko multzo eta pilatuen itxura kenduko zuena.

Aipaturiko editorialean, hain zuzen, ordura arte egindako bidetaren segida bezala azaltzen du aldizkariak bere burua. Ez dago hautsi nahirik. Horregatik, betiko puntuak berretsiz hasten da: euskararen kulturaren alor guztietara heldu beharra, euskararen batasuna. Baina, bestalde, «Etapari berri baten aurrean ikusten dugu geure burua», dio editorialak; eta etorkizun horri begiratu nahi dio bereziki: «Bere buruaren jabe den edonori eska dakiok bere geroaren berri, alegia, bere asmo eta xedeena. Aldizkariari ere beste horrenbeste». Eta aurrez-aurre heltzen die arazo ezberdinei: politiko-sozialari, nazionalari, erlijioari, kulturari, hizkuntzari.

- a) Inperialismoaren eta kolonialismoaren kontrako eta herrien eskubideen aldeko oihua egiten du.
- b) «Ezker berria»ren aldeko eta sozialismoaz kezkatuta agertzen da: «...arretaz begiratzen diogu mundu sozialistaren eboluzioari». Frantziako 1968.eko mugimendua-
ren giroa ikusten da hemen.
- c) Europaren eta Espainiaren mailan, federalismoa eskatzen du.
- d) Euskal Herriari buruz, «munizipio-ekintza»ren eta integrazio sozial «sanoaren» beharra ikusten du. Oso beldurrez formulatzen du noski Euskal Herriarekiko ikuspegia. (Zentsuraren beldurrez, seguruenik).
- e) Erlijioari dagokionez: erlijio gizatiarraren eta kristautasunaren eta jainkogabeen arteko elkarrizketaren defendatzailea da. Aurrera begira, Kontzilio berri bati bideak irekitzen saiatuko omen da aldizkaria. Beraz, aurrekoa nolabait gaindituzat hartzen du.
- f) Kulturari begira, hiru puntu aitortzen ditu: irekitasuna, gaurko korronteei eta alor guztiei buruz; euskal kulturaren europartasuna; kultura herritarra, herri-jakintza eragin beharra, herrietako kultur bizitza bizkortzeko asmoa. «Gaurrari eta herriari lotuak egon nahi dugu», dio editorialak.
- g) Euskara batuaren eta trebatuaren beharra aldarrikatzen du.

Programa aski definitua. Asmo guzti horiek aurrera eramateko kanpoko idazkontseilua sortzen du *Jakin*-ek, nahiz eta zuzendaria fraidea izan aurrerantzean ere. Kontseilu horrek markatuko du aldizkariaren aurrerabidea, gaien eta ideologiaren aldetik. Eta seguruenik nahiko zintzo atxekitzen zaie bere lehen asmoei, aukeraturiko gai nagusiei eta hainbat artikuluri begiratzen bazaie.

Kolonialismoa (mundu kapitalistako nahiz sozialistakoa) zorrotz kondenatzen du aldizkariak, bereziki Hegoamerikari eta Txekoslobakiari begira. Eliza hierarkikoari buruz, jarrera kritikoa agertzen da behin baino gehiagotan: «*Humanae Vitae*» Entziklika etab. direla tarteko, batez ere. Sozialismoari hurbildu nahia nabarmentzen da, Frantziako komunisten eta sozialisten agiria argitaratuz eta 34. zenbakia osorik Marcuse-ri eskainiz... Ezker berriaren eta Frantziako 1968ko maiatzaren erakarmena

nonbait. Alde honetatik, Elizaren berrikuntza eskatzen den bezala, marxismoaren ekarrien baliagarritasuna ere aipatzen da; baina marxismoarekiko urruntasuna ere aitortuz, A. Oiartzabalen «Euskal Gaztedia tunel ilun baten» izeneko artikuluan, e.b. (33. zenb.).

34. zenbakiak euskal kultura du gai nagusia. Sarreran, euskal kulturaren plangintzaren premia nabarmentzen da. Plangintza horri dagokionez, bereziki euskal Unibertsitatea eta euskal liburugintza planifikatu beharra aipatzen du. Amateurismoa bazterturik, euskal kultur indarren organizazioa eta profesionaltasuna aurrera eraman beharra dago, euskara bera salbatuko bada. Izan ere, editorial osoa oihu larri bat besterik ez da: «Euskal kultura agonian dago». Eta zalantzarik gabe, euskal kulturatzat euskarazko kultura hartzen da: hizkuntza —euskara— funtsezkoa da. Hiltzori horretatik datoz gaurko kultur burrukaren bereizgarriak: aurrerakoia eta radikala izan beharra, alegia.

Ofizialtasunik gabeko eta erakunde ofizialek ukaturiko euskal kulturaren aurrean, aldizkariak zera kontrajartzen du: «Erakundeei herria; kultura filisteoari, kultura iraulgilea; kultura aristokratikoari, kultura herrikoia». Herria, beraz, erakunde ofizialen eta aristokraziaren kontra; baina berehala herrikoitasuna eta herrikoikeria bereizi nahi ditu aldizkariak. Hitz batez, herrikoitasun —populismo— argitsua defendatzen du *Jakin*-ek euskal kulturarentzat.

Idea hori zehazteko eta gauzatzeko, zera proposatzen du: herri-erakundeak indartzea. «Kultura herritartu egin behar da. Ta, horretarako, lotura izango diran tarteko egiturak sortu eta ugaritu egin behar dira». Egitura hauen artean ikusten ditu: ikastola, alfabetatzearen erakundea, kulturizazioarekin loturik joan beharko lukeena eta euskalduntzearean bidetik zabaldu egin behar dena.

Baina *Jakin*-en kulturazko herrikoitasun-herritartasunak beste adierarik ere badu: a) Paternalismoaren eta inperialismoaren kontra burrukatzen da herri-kultura, bere nortasuna eta duintasuna eta autonomia baieztatzeko; b) Euskal kultura herritarrak Euskal Herri osoaren batasuna adierazten du, Añamendiko mugak gaindituz. Areago, J. L. Lizundiak, oraingoz, euskal jakobinismoaren premia nabarmentzen du, probintzialkeria gaindituz. Hala ere, euskal zentralismoaren ideia honek ez du aurrerabide handirik ukango aldizkarian; bota ere, nota labur batetan bota

bait zuen J. L. Lizundiak. Baina, bestalde, Euskal Herriaren batasuna da *Jakin*-en obsesioa: hortik dator, neurri handi batean, euskararen batasunaren aldeko burruka eta Euskal Herriko herrialde guztiak ezagutarazi nahia, bereziki Ipar Euskal Herria hegoaldekoei (1969an «*Jakin* sorta, 1» osorik eskaintzen zaio Iparraldeari, eta bertako sarreran Euskal Herriaren batasunaren kantua kantatzen da).

Europari dagokionez, aro honetan beste hurbilketa bat egi-
ten du aldizkariak: Europaren batasunak berak baino gehiago
kezkatzen du Euskal Herriak Europan behar duen lekuak.
1965ean *Jakin*-ek argitaratua zuen liburu bat ere, «Europa» ti-
tulua zeramana. Hango hitzaurrean Joxe Azurmendik deklaritzen
zuenez, «Europa-n bizi gera eta europearrak gera» (6. or.).
Baina —eta haxe da bizitzaro honetako bigarren bereizgarria
Europari buruzko pentsakeran—, Europaren batasun modu
horren kritikatzailer agertzen da *Jakin*. Sarreran bertan, ukatu
egiten da ekonomiazko edo politikazko batasun hutsa izango
lukeen Europa; gizonen eta herrien eskubideak zaintzeko eta fin-
katzeko nahi da Europaren batasuna. Era berean, Jean Louis
Davant-ek kontradizioz beterik ikusten du Europaren batasun-
bidea bere «Laborantza eta "seien" arteko Europa» artikuluan
(22, 1966). Bestalde, Europa barruko minorien arazoa nabar-
mentzen hasten da *Jakin*-en bidean: aipaturiko liburuan badago
artikulu bat B. Kapanagarena, «Minorien izkuntza eta kulturak
Europa alkartuan» izenekoa. Aipatzekoa da, baita ere, Zabala-
tar Pello Marik 1964ean idatziriko artikulua: «Europaren ba-
tasuna 1700'ean» (16. zenb., 89-96). Garai hartan idatziriko li-
buru baten aurkezpen arina besterik ez da; geroagoko zenbaki
batetan artikulu honi egindako kritikan, bertiz, zera esaten da:
Liburu osoa laburtu baino hobe zukeela minorien arazoari buruz
zekarrena azaltzea.

Jakin-en bizitzaro honen aintzindari bezala Rikardo Arregi
agertzen zaigu, aurreko krisialdian egindako lanen eta jaulkitako
ideien bidez; Rikardo bera izan zuen aldizkariak aro honetako
eragilerik nagusienetakoa. Eta, bera hil ondoren, berari eskaini
zion aldizkariak aro honetako azken zenbakia, omenaldi bezala
edo.

Gaztaroarekin alderatu dugu aldizkariaren bizitzaro hau.
Nabarmenak ditu, izatez, gaztearen bereizgarriak: lagunartea
(lankidegoarena eta irakurleriarena) zabaldu nahia; horrekin ba-
tera, agresibitate kulturala nabarmentzen da, alor guztiak harra-

patzeko eta zirkulu ideologiko eta kultural guztietara bideak irekitzeko. Konplexurik gabe eta ausart agertzen da *Jakin* bere bizitzaro honetan: edozein gazte ausart bezala!

Bigarren aldiz, administrazio estatalak debekatu egiten du aldizkaria 1969an. Idaz-kontseilua desegin egiten da, eta *Jakin*, berriro ere, fraideen eskuetan gelditzen da, orain aldizkariarik gabe. Liburugintzari heltzen dio.

Honela, 1971-1977 bitartean beste igaroaldi bat mamitzen du *Jakin*-ek, zeinetan liburu mordoxka argitaratzen bait du. Hiru gai nagusitzen dira liburugintza honetan: kultur eta ideologi kritika; Euskal Herria eta euskara; erlijioa. Batez ere erlijiozko gaia nabarmentzen da, bai liburuen tituluei begiratuz, bai eta bestelako tituluak dituzten liburuetako zenbait kapituluri begiratuz.

Erljiozko eta ideologiazko kritizismoa eta aurrerakoitasuna: bi bereizgarri hauen bidez definienez garai honetako *Jakin*-en pentsabidea eta jokabidea. Baina aski neurtuak agertzen dira kritizismoa nahiz aurrerakoitasuna.

Garai honetan ez dago jarrera ideologiko, politiko eta sozio-ekonomikoari buruzko deklarazio edo aurkezpen global eta esplizitorik. Baina behin baino gehiagotan, batez ere lankidetzako «*Jakin Sorta*»n, nabari dira euskal gizartean dabiltzan burruka ideologikoak.

3. Heltzaroa: «Sozialismo» gizatiar-kritikoa

Hirugarren bizitzaro nagusia, aldizkaria berriro legeztatzean hasten da (1977an). Bost urte bete-beteak eta 20 zenbaki mar-dul, hainbat gai sakonki azaltzen dituztenak.

Editorial batekin hasten da bizitzaro hau: «*Jakin*, hogeitau urte geroago» du titulua. Hogeitau urtetako historia gogorarazten du laburki, alde batetik, eta etorkizunerako asmoak azaltzen, bestetik. Editorialak ez du printzipio ideologikoen aldarrikapena izan nahi, eta bai aldizkariaren hiru dimentsiotako programaren definizioa: a) *Aldizkariaren alorrari* dagokionez, kultur aldizkaria izango da, kulturaren sail eta eremu guztiak kritikoki erabi-

liko dituen; b) *Aldizkariaren base sozialari* dagokionez, lan-tresna izan nahi du euskal langintzan dabilen edonorentzat; c) *Aldizkariaren ingurune kulturazkoari* dagokionez, berriz, Euskal Herrian errotuko da eta Euskal Herriari begira abiatuko, «euskal kultura, lehenbaitlehen kultura modernu bilaka dadin, eta kultura unibertsalak euskal kulturaren berezitasuna onar dezan».

Oinarri programatiko hauetan, *Jakin*-en bide berriaren berezitasun bat nabarmentzen da: ikuspegiaren zabala... Eta ez dirudi hori kalkulu enpresarial hutsa denik, eta bai *Jakin* taldearen pentsabidearen oinarrian dagoen funtsezko jarrera eta asmoa. Honetarako lankidetzaren egiturapena ere aldatu egiten da: *Jakin*-ek bere idaz-kontseilu gisako bat edukiko du; baina zenbaki bakoitzeko gai nagusia eta zentratua programatzeko eta idazteko, bakoitzean adituen taldea eratuko da, gehienetan idaz-kontseilutik erabat kanpokoak izango dena.

Koordenatu programatiko haiek ematean, hiru puntu ideologiko —edo ideologi gisako— aipaturik sumatzen ditugu: a) *Zer da kultura?* «Kulturaz, herri baten biziera, lana, sentiera, pentsaera, jakitatea, jokaera, sentikortasuna ulertzen dugu»... Kulturazko kontzeptu etnikoa, beraz. b) *Zer da Euskal Herria?* «1960az geroztik herri honek sortu eta bereganatu duen dinamika berriaren joerak eta ikuspegiak bezala ekarriak, haintzat eta ontzat emanik abiatzen gara»... Baieztapen hau oso abstraktua izanik ere, zera sumatzen dugu: ezker abertzalearen abertzaletasuna eta sozialismoa lotzearen dinamikaz ari dela; batez ere, geroagoko zenbakietan etorriko diren baieztapenen bidez argitu nahi badugu hasierako asmo hau. c) *Euskal kultura ala kultura unibertsala?* «Ala» horren kontrakoa da *Jakin*: ez du inola ere bien arteko kontrakotasunik ikusten; euskal kulturak berak, berbera izanik, kultura unibertsalerako bidea irekitzen du. Kultura etnikoak unibertsaltasunaren dinamika darama bere baitan, eta dinamika hori indartu egin behar du. Bide honetatik, *Jakin*-ek zenbaki bakoitzeko monografiako artikuluen laburpenak frantsesez eta gaztelaniaz ematen ditu. Eta monografiaren gai gehienak bereziki Euskal Herriari badagozkio ere, nabari da gogorik, bestelako gai monografikoen, zenbaki librean eta lankidetzaren irekien bidez, «euskal kultura»ren eta «kultura unibertsala»ren arteko lotura egiteko.

Jakin-en bizitzaro honetako ideologiaren konkretatzea zenbaki monografikoetako editorialen bidez egiten da batez ere.

Hamar honelako editorial eman ditu *Jakin*-ek azken bost urteotan: hobeto esanik, horietako lehen hiru urteetan, beste bietan ez bait du editorialik eman, bere pentsabide-jokabideak ongi argituak balitu bezala.

Bost kapitulutara bil genezake azken urteotako *Jakin*-en ideologia: 1. Euskal Herria; 2. Euskal kultura; 3. Europan; 4. Sozialismoa; 5. Estatua eta boterea.

Euskal Herria

Bigarren zenbakiko editoriala Euskal Herriaren naziotasuna baieztatuz hasten da: Euskal Herria herria, etnia, *nazioa* da. Etnia-nazioa, estatu-nazioaren kontra... Eta hirugarren zenbakian ere pentsabide honixe heltzen dio, Autonomi Estatutuari buruzko editorialean.

Naziotasun horri dario burujabetasuna: «Euskal Herria, eta nahiago bada, euskal Herrialde bakoitza, soberani unitate bat da» (3, 1977). Horregatik Estatutua, autonomi formula politiko eta tekniko bezala, baliagarria izan daiteke oraingoz, baina benetako arazoa soberania segurtatzea eta horren araberrako politika eramatea da: hori ez da negoziagai: «Euskal nazioa eta beronen soberania ez da negoziatzen» (3, 1977). Aldizkariak onartzen du Autonomi Estatutuaren bidea, epe laburrerako eta lehen urrats bezala eta baldintza gutxienekoak betetzen baditu —ar-tean 1977an gaude, eta ez jakin zein Estatutu-modu etorriko zen gero—. Euskal Herriaren jatorrizko eskubidea, ordea, ez da agortzen «goitik eman diezaguketen Autonomi Estatuturen batetan» (3, 1977).

Euskal Herria bere osotasunean eta batasunean hartzen du *Jakin*-ek. Batasun hori aldarrikatzen du Ipar Euskal Herriari eskainitako lehen zenbakiaren editorialean (9, 1979) eta Nafarroari eskainitakoan (6, 1978). Mugaren bi aldeetan dago Euskal Herria, eta honetaz gero eta jabeagotu eta horren arabera zintzoago jokatu beharra dauka abertzaleak, batasuna alderdi guztietatik landuz, mamituz eta instituzionalduz. Nafarroari buruzko zenbakian, berriro ere, Euskal Herri osoaren batasuna aldarrikatzeko idazten da editoriala: Nafarroak eta beste herrialdeek Herri bat bakarra osatzen dute; Nafarroa, berriz, denen ama da. Nafarroarik gabeko Euskal Herriaren askatasun-bidearen kontra agortzen da tinko aldizkaria: «Euskal Herria osoan askatuko da,

ala ez da askatuko» (6, 1978). Eta honela bukatzen da editoriala: «Guretzat, benetan, Nafarroa ez da negoziagai! Horregatik, Euskal Herri osoaren baterakuntza eta askatasuna, hemendik bertatik egiten den politikaz nazional, herritar, autonomo eta abertzaleatik datozela uste dugu».

Nola ulertu batasun hori? Ez da aldizkarian zehazten; dena dela, herrialde bakoitzari bere nortasuna aitortzen dio *Jakin*-ek: explizitoki Ipar Euskal Herriari dagokionez, eta inplizitoki beste herrialdeei dagokienez, bakoitzari zenbaki berezi bana eskaintzen dienez. Hala ere, probintzialkeriatik oso urruti dabil *Jakin*.

Joera politikoari dagokionez, *Jakin* abertzaleen munduan kokatzen da: areago, azken hogeitau urteetan indartu den «abertzaletasun berria»ren munduan, gehiago zehaztu gabe, printzipioz behintzat. «1960az geroztik herri honek sortu eta bereganatu duen dinamika berriaren joerak eta ikuspegiak bezala ekarriak, haintzat eta ontzat emanik abiatzen gara» (1, 1977, 7). «Abertzaletasun berria», «dinamika berria»: zer dira? Arazo nazionala eta sozio-ekonomikoa batean ikustea da, batberatzat hartu gabe, ordea, edota bata bestearen menpe jarri gabe. «Herria ez da kultur "komunio" ideal hutsa. Gizarteak bizi dituen gatazka eta tirabira sozio-ekonomiko guztien tartean bizi da kultura, eta herria. Herriaren kultura ezin daiteke gizarteko gatazka sozio-ekonomikoen estaltzailatzat har. Klase gainhartzaileen kultura gainhartzaileak herriaren kultura ukatzen du, haien monopolio bihurtuaz edo» (2, 1977, 6).

Hor printzipiozko baieztapen bezala ematen dena, Nafarroari buruzko zenbakiko editorialean konkretuago erabiltzen da, herrialde horren historia eta oraingo egoera interpretatzean: hau da, «Nafarroa zentralismoaren merkantzia politikoa bezala eta jauntxo modernoen feudo ekonomikoa bezala»: biak batean hartuz interpretatzen da Nafarroaren egoera. Oraindik argiago formulatzen da 2. zenbakiko editorialean, «Herrien iraultza» izendaturikoan: «Langileriaren eta Herrien burruka gaur batera doaz»; eta Europa mailan esaten den hau, Euskal Herriari dagokio bereziki: «Baina Euskal Herriak ezin du bakarrik lortu askatasun nazionala eta soziala» (2, 1977, 7); izan ere, iraultzak alderdi sozio-ekonomikoa eta etniko-kulturala batu eta elkartu egiten bait ditu (ik. 8. or.).

Bide honetatik, azken hogeitau urteotan gorpuztuz joan den «ezker abertzalearen munduan kokatzen da *Jakin*, bere iraul-

tzarekiko erreferentzia eta guzti: Abertzaletasun «iraultzaile» hau, ordea, ez dago gure aldizkarian aski zehazturik eta sistematikoki sakondurik.

Euskal kultura

Hiru puntutara bil daiteke *Jakin*-en bizitzaro honetako euskal kulturari buruzko pentsaera: a) Euskal kulturak euskaraz izan behar du; b) Euskal kultura eta kultura unibertsala ez dira kontrako, alderantziz baizik; c) Euskal kulturgintzak oinarriko kultur taldeen eta erakundeen arteko organizazio eta burruka eskatzen ditu.

Jakin-entzat argi dago betidanik, gaurko kultura unibertsal osoa hartu behar duela euskarak; baina hori bezain argi dago euskal kulturak euskalduna izan behar duela. Aldizkariaren barruan eztabaidatu ere ez da egiten puntu hau; nabaritzat ematen da. Baieztapen horretatik bizi izan da *Jakin* azkenaldi honetan ere, eta inolako editorialetan behintzat esplizitatu beharrik ez du ikusi; baina zenbait artikulutan, bereziki euskal Unibersitateari dagozkionetan, behin baino gehiagotan agertzen da arazoa.

Euskal kultura eta kultura unibertsala ez dira kontrakoak; alderantziz, euskal kulturaren berezitasuna baieztatzean, Kultura unibertsalari dei egiten zaio, «kultura unibertsalak euskal kulturaren berezitasuna onar dezan» (1, 1977, 7). Bi erataratu ulertzen da euskal kulturaren unibertsaltasuna: alde batetik, unibertsala izan behar du, kultura unibertsalaren alor eta maila guztiak azaltzeko eskara bera gauza izanez —esangura horixe dauka 1. zenbakian Euskal Unibertsitatea eskatzeak ere—; eta bestetik, bere berezitasuna gordeaz, munduko kulturari bere ekarria egitea: «Gizon horien [ospetsuen] unibertsaltasuna ezezik, Euskal Herriarena, euskal gizon guztiena eta euskal kulturarena baieztatzeko eta agertzeko, bere Unibertsitatea eskatzen du, benetan euskal Unibertsitate batetatik gure jakintsuek, artistek eta herri osoak beren irekitasuna eta unibertsaltasuna nabari dezaten» (1, 1977, 9).

Hirugarren, euskal kulturgintzaren organizatu beharra aldarrikatzen da, espontaneismoa eta dispertsioa gainditzeko. Lehenagotik, *Jakin*-ek eskatua zuen profesionaltasuna, amateurismo kulturala gaindituko zuena. Orain, berriz, kultur indarren bate-

rakuntza eskatzen du. Hau eskatzean (1977an), artean euskal kulturak ez du ofizialtasunik ez ministraritarik. *Jakin*-ek erresistentzia kulturealean planteatzen du organizazioaren premia; baina ez uneko politikagatik bakarrik, eta bai kulturgintza osoa oinarritik gora egitekotzat ikusten duelako, eta ez goitik behera datorren mugimendu ezarria edo gidatua bezala. Euskal Unibertsitatea bera, erresistentzi lan horretan eta behetik gorako egin-kizun bezala ikusten du; horretarako, eta konkretatuz, *Euskal Kultur Batzarrea* eskatzen du: «Euskal Kultur Batzarrea sortu behar dela uste dugu, euskal kulturaren politika eta egitarau zehatz baten barnean eta bidetatik, kulturgintza bateratu bat eraman dezagun kulturgizon, talde, elkarte eta instituzio guztiok» (1, 1977, 10). Eta batzarre horren ondorio bezala, «Euskal Unibertsitatearen Batzordea»ren beharra aldarrikatzen du, Unibertsitate hori egoki bideratuko bada.

Azkenik, kulturazko askatasunaren aldekoa agertzen da *Jakin*, bereziki prentsari dagokionez: «...prentsaren askatasun osoaren alde gaude» (2, 1977, 10). Euskal Unibertsitatearen beraren eskabideak, Herri zapalduen kultura herritarrek, kultura eta Unibertsitatea gainhartzailen aldetik jasaten duten zapalkuntzaren ukapena izan nahi du, «munduko kultura guztiak eta herri kulturak bereziki onhartuko eta bultzatuko dituen Unibertsitatea» baieztatuz (1, 1977, 9). Kulturaren askatasuna beti ere.

Europa

Europaren arazoa, editorial mailan 1977ko 2. zenbakian azaltzen da bereziki, «Nazio ukatuak Europan» izenekoan. Baina ondorengo zenbakietan ere agertzen da agertu: «Autonomia Europan» (3, 1977), etab. Euskal Herriaren askatasun sozial eta nazionalaren arazoa Europarenean kokatzen da batez ere.

Herrien Europa eta ez Estatuena, aldarrikatzen du *Jakin*-ek. Areago, Estatuena Europa merkatala desegitetik —krisian bait dago horrelako europar batasun ekonomikoa—, etorriko da Herrien Europa soziala: «Europako Estatuena monolitismoaren lehertzapenak esperantza berriak sortu ditu Europako Herrientzat, "Herrien Europarentzat"» (2, 1977, 7); baina jarraian hau eranstean du: «...Europa politiko berri hau, sistema sozio-ekonomiko sozialista batetan bakarrik etor daiteke».

Hona hemen Europari buruzko bi baieztapenak batera for-

mulaturik: *Herri-en Europa sozialista, Estatu-en Europa kapitalistaren* kontra: «Estatu-arte-ko kapitalismoaren aurka, herri-arte-ko sozialismoa» (2, 1977, 7).

Euskal Herriari buruz azaldu den pentsaera berbera agertzen da hemen ere: hau da, askatasun nazionala eta soziala ezin daitezke bereiz, bakoitzak bere berezitasuna baldin badu ere: «Langileriaren eta Herrien burruka gaur batera doaz» (2, 1977, 7). Hala ere, *Jakin*-entzat sozialismoa ez da berez arazo nazionalaren konponbidea; horregatik, bere kontrapuntu kritikoa eta eszeptikoa jartzen du 13. zenbakian, Soviet Batasuneko nazio-arazoaren irtenbidea aztertzen duenean.

Optimismoz ikusten du Europaren prozesua: «Herrien —Et-nien— ordua iritsi da Europan». Hala ere, Herri ukatuen iraultza europar hau aurrera eramateko, beraien elkartasuna eta batasuna eskatzen ditu editorialaren hasieran eta bukaeran. Eta ideia bera errepikatu eta finkatu nahi da, honetaz CIEMENek emaniko agiria argitaratzean (11, 1979, 82-83).

Eta esperantzaz oihukatzen du hurrengo zenbakian: «Herrien Europa da etorkizuneko Europa. Eta Herrien Europa horretan, Euskal Herriak, dagokion bere lekua behar du, izango du. Euskal Herri osoak, Hegoaldeak eta Iparraldeak batera» (3, 1977, 6).

Sozialismoa

Jakin-ek ez du sozialismoaren aldeko aitorten edo deklarazio orokorrik egin. Hala ere, zenbait arazo nagusiren interpretazioan sozialismora hurbiltzen da, eta behin baino gehiagotan esplizitoki makurtzen da sozialismoaren aldera, oso definiturik agertzen ez badu ere. Dena dela, sozialismo hori gehienetan *askatasuna* kontzeptuarekin batera doa eta sozialismo *iraultzaile* bezala interpretatzen da.

Lehen aipatua dugu, ezker abertzalearen dinamikan kokatzen duela Aldizkariak bere burua: bereziki, askatasun nazionala eta askatasun soziala bereizteaz jotzen ditu. Era berean kultura interpretatzean, klase-burruka kontutuan eduki beharra nabarmentzen du (ik. 2, 1977, 6). Baina klasea eta herria kontzeptuak oso hurbilekoak dira *Jakin*-entzat: eta kultur iraultza aipatzean, gogotanago du kultura herritar zapaldua eta ukatua, zuzenean klase-kultura baino (ik. 1, 1977, 9).

Nafarroaren arazoa aztertzean, esan denez (6, 1978, 5-9), klase-eskema sozio-ekonomikoez baliatzen da, zentralismoaren eta nafarrismoaren lotura eta sustrai ekonomikoa nabarmendu nahian.

Bi puntutan hartzen du *Jakin*-ek explizitoki sozialismoaren aldeko eta kapitalismoaren kontrako jarrera: Herrien Europari dagokionez (2, 1977, 7-8) eta Ekologiari dagokionez (5, 1977, 7-8).

Lehen ere aipatu dugu textu hau: «Europa politiko berri hau [Herriena] sistema sozio-politiko sozialista batetan bakarrik etor daiteke» (7. or.); izatez, «Europa kapitalista eta estatalista» berdindu egiten ditu.

Arazo ekologikoaren funtsa, berriz, gizarte-sisteman, Mendebaleko zibilizazio-ereduan bertan aurkitzen du. Eta hona zein ondorio ateratzen duen: «Kapitalismoa eta ekologia elkargaitzak dira» (7. or.).

Baina berehala dakarkio bere ukitu kritikoa sozialismoari puntu honetan: horrek ere ekologiaren arazoa maila tekniko hutsean ipintzeko arriskua du, benetan aldarrikatzen duen gizarte-eredu berrian integratzen ez badu gizakiaren eta izadiaren arteko harremana ere.

Era berean, Herrien Europa sozialistaren aldeko jarrerari *Jakin*-ek berak ipintzen dio kritikaren kontrapuntua, lehen aipatu dugun bezala. Botere sozialistari buruzko filosofo berrien kritika ere, neurri handi batez, bere egiten du *Jakin*-ek.

Jarrera kritiko honetaz gain, aldizkariak ez du eskema sozialista sistematiko eta garbirik, kulturari, gizarteari, Euskal Herriari edo bestelako arazoei buruzko azterketan; baina zalantzarik gabe, gizarte berri sozialistarekiko kidesuna eta hurbiltasuna zintzoki agertzen du *Jakin*-ek. Alde batetik, kidesun eta hurbilteta kritikoa izan nahi du; eta bestetik, humanismoz beteriko sozialismo gizatiar bezala agertzen da. Azkenean, ekologi arazoaren azpian gizakia dago, eta, hori konpontzeko, sistema kapitalista nahiz sozialistaren funtsean humanismoa aldarrikatzen da.

Sozialismo kritiko-gizatiar hau nabarmenagoa gertatzen da, behin eta berriro *Jakin*-en editorialetan *herriaren* kontzientziari eta *basearen* eraginari, indarrari eta burrukari ematen zaion garrantziari begiratuz. Herriari eta baseari deia, ia etengabea da *Jakin*-

-en zenbakietan. Horien argitan argitu behar da aldizkariaren sozialismorako joera ere.

Estatua eta boterea

Estatuaren kontrako joera eta estatalismoaren kontrako burruka ere etengabeak dira azken urteotako *Jakin* aldizkarian. Gutxienik ere, konfiantzarik eza sortzen dio Estatuak euskal abertzaleari. Izan ere, bitan banatu eta mendetan zehar menperatu duten bi Estatu indartsuren artean (barruan) ikusten du Euskal Herria. Horregatik ere, antiestatalista da *Jakin* Europaren batasunari begira.

Alde batetik, Estatuaren boterea eta ofizialtasuna etsaiak ditu euskaldunak, horrek bere hizkuntza, kultura eta herria onartzen eta babesten ez dituelako —burrukatzen dituelako—. Horregatik, Euskal Unibertsitatea, Unibertsitate estatal eta ofizialaren kontrako bezala agertzen da, neurri handi batez, herriak bere burrukaz eta bere indarrak elkarganatu eta organizatu lortu beharrekoa. Era berean, Estatutua, Estatuak amoremandako instituzionalpena den neurrian eta ez Euskal Herriaren burujabetasunaren baieztapena eta ondorioa, erlatiboturik eta indargeturik gelditzen da.

Bestalde, Estatuagandik datorren edozein neurrik ez dio atxepinik merezi. Zentsurari buruzko editorialean —«Damoklesen ezpata» (2, 1977, 9-11)—, demokraziatzko arrazoinez gain, *Jakin*-ek berak eta Euskal Herri osoak Estatu diktatorial baten menpean jasan izan duten zapalkuntzaren esperientzia garratza eta mingarria nabari da; eta horrekiko ukapena sumatzen da azpian.

Baina Estatuarekiko jarreraren funtsean, botereari eta bereziki botere estatalari buruzko jarrera dago. Explizitoki anarkismoaren kontrako agertzen da *Jakin* (2, 1977, 7); bestalde, ordea, Filosofo berriek botereari buruz egiten duten kritika oso aintzakotzat hartzen du aldizkariak: «...filosofo berriek zerbitzu ederra egin diezagukete, boterearen arazoa berriro eta sakonki planteaziz, eta honen berezko mekanismo zanpatzaileak larru gorri gorritan agertuz» (8, 1978, 8).

Aldizkariak, autore horien kontra, zera uste du, boterea gauzatzen duten erregimen ezberdinak ondo bereizi beharra da goela, eta ez denak zorro berera sartu. Estatu denak ez dira berdinak, nahiz eta denak boterearen administrariak izan.

Eta hemendik bi ondorio ateratzen ditu: a) Boterearen kritikaren eta askatasunaren izenean erlatibotu beharrean izanik ere, beharrezkoa da euskal botere-sistema sortzea eta finkatzea: hau da, beharrezkoak ditugu euskal erakunde politikoak; b) askatasun-esperantzari eutsiz, horren aldeko burrukari ere eutsi beharra dago.

Eta berriro ere, boteredunen aurrez aurre, boteregabeko bauseari dei eginez eta baseko lana aldarrikatuz bukatzen du editorial hau *Jakin*-ek (ik. 8, 1978, 9).

Hirugarren bizitzaro honetan —heltzaroan—, *Jakin* saiatu da, alde batetik, bere lekune ideologiko eta kultural berezia lantzen eta mamitzen, euskal kultur munduan gertatu den ezberdintzapenaren barruan. Horren arabera, bere oinarri soziala ere eraturaz joan da, euskal gizarte osoa bereganatzeko asmorik edo usterik gabe. Bere lekune horretatik harreman zabalak izan ditu, eta bere egia ematen saiatu da, monopolioaren bila ibili gabe. Guzti hau, hain zuzen, har daiteke aldizkariaren heldutasunaren adierazgarritzat, gaiak erabiltzeko eta aldizkaria bera egiteko moduz gain.

Laburbilduz

Hogeitabost urtetan euskal kulturaren lana egiteko modu bat, bide bat ireki du *Jakin*-ek. Horren azpian funtsezko ardatz batzu: Euskara eta euskarazko kultura, Euskal Herria eta abertzaletasuna, pentsaera humanista eta erlijiozkoa... Eta ardatz hauen gainean, bere pentsabide kulturala, sozio-politiko eta erlijiozkoa emanaz joan da bizitzaro bakoitzean: bere «ideologia», nahi baldin bada.

Baina *Jakin*-en «ideologiak» ez du inoiz doktrina-gorputz sistematikoaren eta definituaren itxurarik. Aldizkaria ez zen ideologia konkreturen baten izenean sortu, eta bai euskararen eta euskarazko kulturaren izenean. Horregatik inoiz ez du aukera ideologiko konkretu, zehaztu eta sistematiko baten batera bere burua mugatu. Aldika-aldika oinarritzko pentsabide baten elementuak eman ditu, aldizkaria bera Euskal Herriko eta Europako gorabehera ideologiko, sozial, politiko eta kulturalen barnean situatzeko.

Joera batzu markatu ditu, sinpatia batzu adierazi ditu, kidesatasun batzu aitortu ditu, azterbide batzu erabili ditu: hitz batez,

bide bat seinalatu du, ideologia mailan ere. Ez du sistema monolitikorik definitu. Eta bide horren inguruan ideologi haniztasuna onartu du; sarritan kontrako pentsabideak ere onartuz, elkarrizketaren izenean eta Euskal Herriko ideologiazko gorabehera aberatsen tartean.

Hauxe agertzen digute aurreko orrialde horiek.